

Mojmír Hampl: „Okolo máme ty nejbohatší evropské země, srovnávat se zrovna s nimi je kruté. Neměli bychom se tím ale nechat frustrovat – Česko je dobrá země pro život.“

Vymezuje se vůči pojmu montovna a je letitý stoupenec české koruny. I to na sebe prozradil Mojmír Hampl, český ekonom, bývalý viceguvernér České národní banky a nyní předseda Národní rozpočtové rady, se kterým jsme si povídali o vývoji podnikání v Česku, ale i naší české povaze, současné krizi a vyhlídkách Česka na další měsíce.

V listopadu uběhlo 33 let od Sametové revoluce – období, které odstartovalo velké příležitosti i pro podnikatelský sektor. Jak za tu dobu hodnotíte vývoj českého podnikatelského prostředí?

Pro mě osobně je 17. listopad asi nejemocionálnější svátek ze všech, který prožívám a intenzivně slavím. Mám ho zapsaný jako okamžik, kdy jsme většinou cítili, že odcházíme od něčeho špatného a jdeme k něčemu dobrému. To se koneckonců týká i podnikání – nástup transformace byl provázen úplnou změnou přístupu, euforií, nadšením, chutí bohatnout, něčeho dosáhnout, někam to posunout. Důležitá byla osobní svoboda, tlak na výkon, zodpovědnost a přístup „co si kdo nevydělá, to nemá“. Z hlediska podnikání to byly časy, které nejsou typické pro Českou republiku, která je za jiných okolností, a to říkám opakovaně, z mého pohledu spíše levicová, rovnostářská země. Postupem času jsme se dostali do stavu, že ti, kteří uspěli, se snaží byznys rozvíjet a předávat na další generace. Řada lidí ale také z podnikání odešla, neboť ten tlak nevydržela. Někteří se bohužel dokonce posunuli mentálně do stavu, kdy kladou požadavky na to, aby jim někdo pomohl, než že by si chtěli pomoci sami.

V jednom rozhovoru jste zmiňoval, že po revoluci jsme sice byli chudší, ale za to mnohem optimističtější národ. Jak jsme na tom dnes? Daří se Česku dohánět vyspělé světové ekonomiky?

Dneska je to z hlediska bohatství a očekávání úplně obráceně. Na začátku 90. let jsme byli chudí, ale věřili jsme v lepší budoucnost. Dneska jsme mnohem bohatší, ale očekávání ohledně budoucnosti už zdaleka tak pozitivní není. Zejména teď, když zažíváme mnoho šoků v jednu chvíli. I proto je dobré si jednou za čas připomenout, že i tak naše země ušla obrovský kus cesty.

Když se podíváme na úroveň bohatství, pořád patříme mezi 30 nejbohatších zemí celého světa a v Evropě předbíháme některé, které byly před námi. Například s Itálií či Francií jsme téměř na stejné úrovni. Okolo máme ty nejbohatší, Německo a Rakousko, což je pro Čecha kruté srovnání. Ale neměli bychom se tím nechat frustrovat, protože to, co se nám v Česku podařilo za těch 30 let, možná bude jednou napsáno v dějinách jako tři, čtyři dekády, které naše země zažila možná za stovky let. Škoda, že si to neuvědomujeme a neumíme si to užít.

„Když se podíváme na úroveň bohatství, pořád patříme mezi 30 nejbohatších zemí celého světa a v Evropě předbíháme některé, které byly před námi.“

Když se podíváme na ekonomiku Česka, mluví se o ní často jako o montovně s nižší produktivitou. Vy to tak nevidíte?

Nevidím. Určitě ne. Já se vůči pojmu „montovna“ vymezuji, protože na rozdíl od těch, kteří tohle slovo používají, si troufám říci, že jsem projel více zemí, firem a provozů a netroufím bych o naší zemi mluvit jako o montovně. Ano, máme tu spoustu výrob a služeb, které jsou s nízkou přidanou hodnotou. Ale to je všude v Evropě. A my jsme z hlediska schopnosti produkovat jedna z nejslofistikovanějších zemí v Evropě. Koneckonců, když někdo v Evropě přemýšlí, kam a kde by mohl umístit svůj provoz a něco sofistikovaného vyrábět, přemýšlí o nás. V časech, kdy globalizace trochu končí

a výroby se přesouvají do bohatších zemí, to může být pro Českou republiku určitá výhoda, protože jsme jednou z mála zemí, kam něco přesunout lze. Jsou tu provozy a lidi, kteří jsou schopní něco vyrobit. To, že se k tomu stavíme sami tak odtažitě a polemujeme to, mi prostě vadí. Mimochodem tohle podceňování pak vede k tomu, že se prodáváme levněji a máme pak pocit, že nedostáváme dost. Často je to ale jen mentální nastavení. Česko je dobrá země pro život.

Podíváme-li se blíže na současnou situaci firem, mnoho z nich musí omezovat svůj provoz kvůli vysokým nákladům. Vidíte nějakou pomoc či příležitosti pro malé a střední firmy?

Já bych jim doporučil, aby se nezbavovali té naší schopnosti produkovat, což je tendence posledních let, která je pravděpodobně spjata s tou falešnou „mantrou montovny“. Na druhou stranu vím, že se řada českých podnikatelů snaží hledat příležitosti, jak využít zpětný přesun do vyspělého světa, a tzv. friendshoring – návrat produkce mezi přátelské země. Hledají, jak ho využít a být v něm mezi prvními. Tato úvaha mi přijde velmi správná a velmi nosná. Takových zemí, jako jsme my, v Evropě moc není. Podle mě by byla hrozná škoda, kdybychom se zbavili schopnosti produkovat a nebyli bychom dost dobří ani ve službách. Víím, že řada podnikatelů přemýšlí, jak přiblížit výrobu blíž k nám, a za to jsem rád.

Mnohé firmy by své provozy rády rozvíjely. Naráží však na dlouhodobý nedostatek zaměstnanců. Myslíte, že by se Česko mělo více otevřít pracovníkům ze zahraničí?

Ono to bude vypadat hrozně nepopulárně, ale my jsme byli zahraniční pracovní síle v posledních letech otevření. Dávno před válkou jsme tu měli skoro půl milionu pracovníků z Ukrajiny a dalších zemí, což je

„Jsme z hlediska schopnosti produkovat jedna z nejsofistikovanějších zemí v Evropě. Koneckonců, když někdo v Evropě přemýšlí, kam a kde by mohl umístit svůj provoz a něco sofistikovaného vyrábět, přemýšlí o nás.“

v zemi, jejíž populace sama neroste úplně přirozeně, naprosto přirozeně. K růstu potřebujete kapitál a pracovní sílu. To, že je málo lidí na pracovním trhu, je samozřejmě špatná zpráva pro podnikatele, protože mzdy rostou. Zároveň je to ale dobrá zpráva pro naši zemi, protože je tu perspektiva. Horší by bylo, kdyby tu byla populace, která neroste a zároveň by tu byla obrovská nezaměstnanost. Přehřátý trh práce je tedy ten „lepší problém“. Ty, kteří tu chtějí pracovat a vidí zde nějakou perspektivu a koneckonců i platí do společného rozpočtu, můžete přitáhnout a zaměstnat. Sláva zemi, do které se chtějí lidé stěhovat za prací.

Jak, myslíte, že bude mít vliv na český trh práce stárnutí populace? Udržíme si v následujících letech pomyslné prvenství v nejnižší nezaměstnanosti v Evropské unii?

V pozici země s nejnižší nezaměstnaností jsme nebyli vždy. Je to fenomén posledních osmi, devíti let. Byly i časy, kdy byla nezaměstnanost mnohem vyšší. Řekl bych, že ani v této situaci mírný nárůst nezaměstnanosti nebude žádnou světovou či evropskou katastrofou. Popasovali jsme se i s horšími situacemi.

Možná i nové exportní příležitosti mohou být částečným řešením, jak nastartovat některé obchodní vazby?

Víte, existuje hezký paradox posledních let: čím více se snažíme diverzifikovat náš zahraniční obchod mimo Evropskou unii, tím víc máme obchodu s Evropskou unií. Se zeměmi, které jsou nám kulturně, ekonomicky i historicky nejbližší. Všechny snahy najít obrovské příležitosti na jiných trzích buď přišly vniveč, nebo se částečně ukázaly jako vzdušné zámky. Nesnažil bych se tedy být velký sociální inženýr a držel bych se toho, co funguje. Zejména v situaci, kdy to vypadá, že budou existovat narůstající tenze mezi světovými, politickými bloky. Podle mého názoru víme, koho si vybrat a kde je naše místo, když přijde na okamžik pravdy.

Je to také odpověď na otázku, s kým chceme být více obchodně propojeni. Podniky, které se obchodu věnují, nejlépe ví, s kým obchodovat a komu věřit. Nejlépe, ať jsme propojeni s těmi, u kterých víme, že s nimi nebudeme nikdy válčit.

„Okolo máme ty nejbohatší země, to je pro Čecha kruté srovnání. Nemělo by nás to ale frustrovat. Česko je dobrá země na život.“

Když se bavíme o exportu, nedá se nezeptat na euro. Byl byste pro přijmout evropskou měnu? A nepropásli jsme již příležitost euro přijmout?

Je o mně známo, že jsem letitý stoupenec české koruny a autonomní politiky jako jakéhosi tlumiče šoků, který zde máme. Což není nic proti tomu, že spousta podniků má obchodní kontrakty v eurech. Pro toho, kdo má eurové příjmy, je ekonomicky racionální snažit se mít i závazky v eurech. Že by ale přijetí eura vyřešilo, byl jeden jediný problém, který v ekonomice máme, tak to si nemyslím. Potěšilo by to pouze podnikatele, kteří by část kurzového rizika mohli přenést na vládu. Vaši čtenáři mě teď asi nebudou mít rádi, ale myslím si, že si s korunou žijeme docela dobře a věřím, že se to i po pár letech inflačního vývoje ukáže. Věřím, že naše inflace začne klesat dříve než v jiných zemích. V tu chvíli stejně pro přijetí eura neplníme potřebná kritéria a ani to nevyžaduje, že bychom je v dohledné době začali plnit, tahle debata je tedy teď bezpředmětná. Zemi se může dařit, ať už platí domácí měnou či eurem. Chci tedy jen mírnit „nadpozemská“ očekávání, že vyměníme jednu měnu za

druhou a lusknutím prstu bude daná země skvělá. Například Slovensko, se kterým jsme často srovnáváni, je po 13 letech stále chudší a dražší země, odkud odchází lidé pracovat jinam, třeba do Česka.

Může být ekonomická recese pro firmy i příležitostí k nastartování nových projektů či zefektivnění procesů firem?

Určitě může a bývá, ale většinou se chudnutím nic nevyřeší. Recese znamená, že se bohatství snižuje. Chudnutí je důsledkem toho, že se něco dočasně nedaří, nebo něco nepodařilo. Může se stát, že se některé provozy zavřou. Něco, co se dlouhodobě ukáže jako neudržitelné, definitivně „spadne pod hladinu“. Za všech běžných okolností si recesi nikdo nepřeje, protože to nakonec nepomáhá nikomu. Zatím se ale bavíme o číslech, která jsou za desetinnou čárkou, nebavíme se o světové katastrofě.

V jednom rozhovoru jste zmínil, že se vám nelíbí, jak bobtná státní správa. Ostatně i v podkladech pro Národní ekonomickou radu vlády (NERV), jíž jste členem, je uveden návrh na zvýšení efektivity státní správy. V čem konkrétně by to zefektivnění mělo spočívat? Dotkla by se tahle změna třeba i fungování krajů či měst a obcí?

Je to tak, do doporučení pro vládu jsme v NERVu navrhli 6% redukcii počtu zaměstnanců na 20 reálných úřadech, což podporujeme. Ať už jsou to zaměstnanci armády či zdravotnictví, pořád jsou to státní zaměstnanci, kteří se musí zaplatit. Trápí mě také, že je Česko na správu opravdu drahé, protože velká část správních úkonů probíhá na úrovni obcí a krajů. Česko má se Slovenskem nejvíce obcí na 1 000 obyvatel v Evropě, přes 6 200. Máme 60 000 volených politiků na 10 milionů obyvatel. Téměř 30 % nákladů na celou veřejnou správu vynakládáme právě na místní úrovni. To jsou nesutečná čísla a je to hrozně drahé. Měl bychom se touto problematikou zabývat a třeba skrz nějaké ekonomické motivace obce přimět k zefektivnění. Víím, že je to nepopulární a víím, že tenhle názor na obcích neuslyší rádi. Ale je mi líto. My jsme tuto problematiku otevřít museli, protože úspory by dle mohly být obrovské a zeštíhlení by pomohlo ke snazší správě celého státu. Koneckonců, vše je to placeno z našich daní, dělat se s tím něco bude muset.

Jaké jsou vyhlídky české ekonomiky na příští rok? Je naděje, že se odrazíme od pomyslného „recesního dna“ a ekonomika začne opět růst?

Podle prognóz klíčových institucí, ať už Ministerstva financí nebo České národní banky, to tak vypadá. Tedy, že z mělké recese vyjdeme ven. Jestli se z ní dostaneme, bude záležet na třech věcech. V první řadě

na očekáváních a na tom, jak se my sami budeme cítit. Za druhé na tom, jak silné budou vnější šoky, které nás ovlivňují: válka a ceny energií – věci, které nemáme a nemůžeme mít bezprostředně pod kontrolou. A za třetí, jestli vnitřně zmobilizujeme síly pro růst. Když by to ve všech zmíněných parametrech dopadlo alespoň normálně, myslím si, že máme šanci se z recese dostat zhruba ve 2. polovině příštího roku. Prognózy to naznačují. Jen pro představu, pozitivním faktorem je, že jsme poprvé od roku 1993 v situaci,

kdy podniky mají víc volných zdrojů, než kolik mají úvěrů. Jak na úrovni podniků, tak na úrovni domácností máme určitý polštář, který nám pomáhá se popasovat se současnou situací. To je pro mě ona naděje.

Jak byste na závěr z pohledu ekonomy zhodnotil současný rok 2022, který se chýlí ke konci?

Když byste mi před pěti nebo šesti lety řekli, že s tolika šoky, se kterými se v roce 2022 budeme muset vyrovnávat, ekono-

mika v průměru pořád poroste a pořád budeme mít nejnižší nezaměstnanost v Unii, tak bych tomu tenkrát nevěřil. Přes míru strachu, kterou všichni sdílíme, a i já ji sdílím, si myslím, že jsme prožili rok, který i ve vsí té hrůze, kterou musí prožívat jiní okolo nás, zdaleka nebyl tak špatný. Mým přáním je, aby všechny další roky byly nejhůř podobné nebo lepší. •

„Když byste mi před pěti nebo šesti lety řekli, s kolika šoky se v roce 2022 budeme muset vyrovnávat, ekonomika v průměru pořád poroste a stále budeme mít nejnižší nezaměstnanost v Unii, nevěřil bych tomu.“

